

“Kjekt å ha!”:

Læraroppfatningar av praktiske og estetiske fag på barnesteget i grunnskulen

Helga Aadland, Magne Espeland, Ingrid A. R. Grønsdal,
Trond Egil Arnesen og Kjetil Sømoe¹

Høgskulen Stord/Haugesund

Samandrag: I denne artikkelen presenterer me funn i Skolefagsundersøkelsen 2011, ei nasjonal spørjeundersøking som prøver å kartleggja læraroppfatningar av ulike sider ved undervisning og vilkår for dei praktiske og estetiske skulefaga (PE-fag) på 1. – 7.årssteget i grunnskulen. Spørsmåla me fokuserer på i artikkelen er knytte til kva haldningar lærarar har til PE-fag og til bruken av metodar frå PE-fag i andre skulefag. Våre funn viser at vår informantgruppe av lærarar på barnesteget gjennomgåande har positive haldningar til praktiske og estetiske fag og at dei har stor tru på bruk av metodar knytt til PE-fag i andre fag, men at metodane vert lite brukte i skulekvardagen.

Emneord: Skolefagsundersøkelsen 2011, praktiske og estetiske fag, haldingar, metode i fag.

Innleiing

Den norske grunnskulen har fått auka merksemd dei siste åra frå politikarar så vel som frå media. Kravet om at norske elevar skal prestera godt i fag som norsk, matematikk, naturfag og engelsk er blitt høglydt sett fram, og skuleverket kjenner på prestasjonspresset. Dei praktiske og estetiske faga er mindre omtalte, og har lenge hatt eit svakare lys på seg. Kroppsøving, kunst og handverk, mat og helse og musikk er omtalt som ei faggruppe kalla praktiske og estetiske fag (Meld. St. 20 (2012–2013), (Espeland mfl 2011). Me omtalar dei som PE-fag i denne artikkelen.

Dei praktiske og estetiske faga har vore lite synlege i forskingsrapportar og oversikter som viser kva for nivå og resultat skuleverket oppnår. Foreldre og andre som vitjar skulen møter likevel desse faga ofte, i form av ulike ting elevane har laga og tek med seg heim og i form av turar, ekskursjonar, konsertar, utstillingar og framsyningar. Fleire av desse aktivitetane er knytte til oppsøkjande kunstnarar, idrettsorganisasjonar og statlege besøksprogram som ”Den kulturelle skolesekken”, og kulturskulen. Spørsmålet om profesjonelle kunstnarar og utøvarar i større grad skal overta

¹ Lærarutdanning og kulturfag, Høgskulen Stord/Haugesund, Klingenbergvegen 8, N-5414 Stord, e-post: helga.aadland@hsh.no; magne.espeland@hsh.no; ingrid.gronsdal@hsh.no; trond.arnesen@hsh.no; kjetil.somoe@hsh.no.

undervisning i praktiske og estetiske fag er reist med jamne mellomrom, til dømes i rapporten "Kulturskoleløftet. Kulturskole for alle" (Kunnskapsdepartementet 2010). Ei anna sak som har vore oppe i media, og som har relevans for dei PE-faga, er debatten kring fråfall i skulen der det vert hevda at skulen er blitt for teoretisk og at det trengs ei endring i retning av meir praktisk arbeid og større variasjon mellom anna gjennom å bruka element frå PE-fag som metodar i dei andre skulefaga (St.meld 22, 2010-2011).

Datagrunnlaget for denne artikkelen er funn frå Skolefagsundersøkelsen 2011. Skolefagsundersøkelsen 2011 er ei kartlegging av læraroppfatningar om ulike sider ved praktiske og estetiske fag i barneskulen i Noreg. Datainnsamlinga vart gjennomført som ein nettbasert survey våren og hausten 2011. I denne artikkelen har me valt å fokusera på funn frå denne undersøkinga knytt til haldingar til PE-fag og bruken av metodar knytt til PE-fag i andre fag, m.a. fordi slike spørsmål kan knytast til debatten om ein meir praktisk skule (Espeland mfl. 2011).

Problemstillingane våre er:

Kva for haldningar har lærarar til praktiske og estetiske fag på barnesteget og i kva grad rapporterer lærarane bruk av metodar knytt til dei praktiske og estetiske faga i anna fagundervisning?

I artikkelen set me først problemstillingane inn i ein større kontekst og gjer greie for aktuell norsk og internasjonal forskning. Deretter presenterer me Skolefagsundersøkelsen 2011. Første del av denne presentasjonen har vekt på forskingsmetodiske spørsmål og i andre del gjer me greie for funn som er aktuelle for problemstillingane våre. I tredje del drøftar me funna og ser på om bakgrunnsvariablar som alder, kjønn, utdanningstype, utdanningsmengde, og undervisningstimar i ulike fag har noko å seia for lærarane sine haldningar til PE-fag og bruken av metodar knytt til PE-fag i anna fagundervisning.

Tidlegare forskning

Eit ferskt innspel i den norske debatten om PE-fag i norsk skule er rapporten "Arts and cultural education in Norway" (Bamford 2012). Rapporten byggjer på ei landsomfattande undersøking av innhaldet og kvaliteten i kunst- og kulturoplæringa for barn og unge i Noreg og omfattar mellom anna ei vurdering av korleis skulefaga musikk og kunst og handverk vert brukte i grunnskulen. Undersøkinga såg også på verknadane av og kvaliteten på ulike statlege tiltak som "Den kulturelle skolesekken". Hovudkonklusjonen til Bamford er at praktiske og estetiske fag er høgt verdsett i den norske skulen, men at eit felles trekk for oppfatninga av desse faga er at dei fungerer som "cosy arts". "The intrinsic aims of the arts are highly valued in Norway, in particular, a sort of 'cosy' ('koseleg') feeling that stresses fun, enjoyment, and pride..." (Bamford 2012:8).

Det finst lite forskning om lærarhaldningar til praktiske og estetiske fag og til bruk av element frå slike fag som metode i andre fag i Noreg. I dei evalueringsrapportane av L97 som ligg føre, m.a. Haug (2003, 2004), Klette (2003) og Sæbø (2003) hevdar forskarane at grunnskulen legg lita vekt på elevaktive, estetiske og kreative undervisnings- og læringsformer. I motsetnad til nasjonal forskning er den internasjonale forskinga på dette omfattande, særleg i amerikansk skuleforskning. Forskinga er først og fremst knytt til overføring av læring (Burton mfl. 2000) og resultat i andre fag enn PE-faga (Catterall 2005), og ofte konkret knytt til spørsmål om i kva grad metodar frå PE-fag kan gje betre resultat i språk- og leseopplæring (Wilhelm 1995; Burger & Winner 2000), i matematikk (Graziano mfl. 1999), i resonnering og tenking (Keinänen mfl. 2000), i sosiale dugleikar, motivasjon for betre læring, og i forbetring av skulemiljø (Nelson 2001). I tillegg finst det ein betydeleg internasjonal

forskingslitteratur knytt til rørsle og læring (Ericsson 2005; Hillman mfl. 2008, 2011; Ratey & Hagerman 2010), som både byggjer på skuleforskning og på hjerneforskning, og forskning knytt til bruk av drama som læringsmetode (Cooper 2010). Nasjonalt er Høgskulen i Sogn og Fjordane i gang med eit stort forskingsprosjekt, der målet er å studera kva effekt 60 minutt dagleg fysisk aktivitet har på skuleprestasjonar hos elevar gjennom eit skuleår (Anderssen 2013).

Sjølv om det er debatt i det internasjonale forskingsmiljøet om verdien av element frå praktiske og estetiske fag som metode i andre fag, vil me her likevel dra fram to innspel som syner kva for gjennomslag slik forskning har fått i internasjonale skulespørsmål. I ein rapport utarbeidd av den amerikanske "President's Committee of the Arts and Humanities" (Dwyer 2011) går ein grundig inn i eksisterande forskning, og hevdar at dei gode verknadane av "arts education" er påvist gjennom kvalitetsrik "arts education" i elevprestasjonar, inklusive overføring av læring frå eitt område til eit anna. I føreordet til rapporten skriv utdanningsminister Arne Duncan følgjande: "Equally important, arts instruction supports success in other subjects. Experiences in the arts are valuable on their own, but they also enliven learning of other subjects, making them indispensable for a complete education in the 21st century" (Dwyer 2011:2). Eit anna innspel er OECD publikasjonen "Art for Art's Sake? The Impact of Arts Education" som oppsummerer den internasjonale forskinga knytt til effekten av dei praktisk-estetiske faga på utvikling av ulike dugleikar og potensiell påverknad på læring i andre fag. Winner hevdar at det finst bevis for slike påverknader for nokre dugleikar gitt at slike fag blir undervist på bestemte måtar, men ho hevdar også at me manglar forskning for å seia noko sikkert om det (Winner m.fl. 2013). Den internasjonale forskinga me har presentert her hevdar at det er grunn til å anta at god undervisning i PE-fag og god bruk av metodar frå PE-fag *kan* føra til betre læring i andre fag. Datagrunnlaget vårt i Skolefagsundersøkelsen 2011 gir ikkje grunnlag for å vurdere kvaliteten på læring eller på undervisning generelt. I vår undersøking kartlegg me læraroppfatningar av dagleg praksis, mellom anna i kva grad lærarane brukar metodar knytt til PE-fag i anna fagundervisning, og kva for haldningar dei har til PE-fag.

Metode og datagrunnlag

I Skolefagsundersøkelsen 2011 vart det i første omgang trekt ut eit tilfeldig utval på 20 % av dei norske barneskulane på bakgrunn av data frå Grunnskolens Informasjonssystem (GSI 2010/2011). Forskargruppa opplevde at det var vanskeleg å få inn svar, og avgjorde dermed at alle dei 2485 barneskulane i landet skulle inviterast til å svara på undersøkinga. Dette resulterte i at me fekk inn svar frå 794 lærarar ved 416 skular (16,5 % av barneskulane). Spørjeskjemaet var delt opp i ein fellesdel og fire sjølvstendige skjema for lærarar i faga kroppsøving, kunst og handverk, musikk og mat og helse. Alle potensielle respondentar vart bedne om å svara på fellesdelen, og dei som underviste i praktiske og estetiske fag vart oppfordra til å velja ein av fagdelane. Dette gjorde me for å få data med grunnlag i mest mogeleg ferske erfaringar frå arbeidet i skulen.

Fellesdelen hadde 13 spørsmålsgrupper knytte til alder, kjønn, utdanningstype, utdanningsmengde, undervisningstimar i ulike fag, kva fag lærarane lika best å undervisa i, fritidsinteresser, skuleeigar/rektor/kollegaers haldningar til PE-fag, etterspørsel frå foreldre om PE-fag og spørsmål knytte til respondentane sine egne haldningar til PE-fag. Me spurde også spesifikt om, korleis og i kva grad lærarane brukte metodar frå dei praktiske og estetiske faga i anna fagundervisning.

Spørsmåla i spørjeskjemaet var strukturerte med fleire svaralternativ på kvart spørsmål. Me brukte 6 delte og 4 delte Likert- skalaer med svarkategoriar som både gav rom for grad av semje eller usemje om gitte påstandar, og svarkategoriar som målte frekvens, frå "aldri" til "svært ofte" for

læreroppfatningar av undervisningsaktivitetar m.m. (Ringdal 2012). Me valde å utelukka "veit ikkje" kategoriar for å få mest mogeleg reelle svar. I tillegg la me inn opning for kommentar og langsvar på dei aller fleste spørsmåla. For å kunne rekna ut gjennomsnittsskårar brukte me i analysen (SPSS) numeriske skalaer frå 1 til 6 eller 1 til 4 med lik intervallavstand for kvar kategori. I tolkinga av analysane har me tatt omsyn til at det ikkje nødvendigvis er like stor avstand mellom verbale kategoriar som det er mellom tal. Til dømes kan svaralternativet "av og til" tolkast både som "mykje" eller "lite" alt etter kva konteksten er. På ein seksdelt skala, t.d. knytt til spørsmåla om haldingar, la me likevel til grunn at gjennomsnittsverdiar på 4 og over kunne tolkast som positive og at verdiar på 3 og under kunne tolkast som negative (De Vaus 2002).

Av dei 794 informantane som svarte på surveyen var 637 kvinner (80,1 %) og 157 menn (19,9 %). Dei fleste av lærarane som har svart på undersøkinga er mellom 30 og 59 år (82 %) og dei har lang undervisningserfaring. 35,7 % av lærarane har arbeidd meir enn 15 år og 26,5 % har arbeidd i 10-15 år. Mange av lærarane (81,5 %) underviser i eitt eller fleire praktiske og estetiske fag. Når det gjeld utdanningsbakgrunnen til informantane er denne som forventa dominert av lærarar med allmennlærerutdanning (69,4 %), men informantgruppa har også vesentlege innslag av andre utdanningar: 16 % har faglærerutdanning, 6,5 % har praktisk pedagogisk utdanning (ppu), 14,1 % har førskulelærerutdanning og 1,4 % har ingen pedagogisk utdanning. På spørsmålet om utdanningsbakgrunn har enkelte av informantane kryssa av for meir enn ein utdanningstype.

Ei samanlikning mellom data frå vår respondentgruppe og tal frå GSI (2010/2011) syner at trass i at me måtte gjera nokre grep i datainnsamlinga som kan ha svekt validiteten i undersøkinga, ligg viktige parameter i respondentgruppa vår tett opp til landssnittet. Me vil likevel ikkje hevda at vår informantgruppe representerer ein 'typisk' eller 'gjennomsnittleg' lærar på barnesteget i norsk skule. Det finst potensielle feilkjelder i materialet vårt, både knytte til den forma spørjeskjemaet har, til mottak og formidling internt på skulane, til tolkinga av utsegner og omgrep i våre spørsmål, til kven som har svart, og til utsendingsprosedyren. Me ser heller ikkje vekk ifrå at det kan liggja potensielle veikskapar ved undersøkinga i konstruksjonen av spørjeskjemaet, med ein fellesdel for alle respondentane og ein del der respondentane måtte velja mellom dei fire faga, mat og helse, kroppsøving, kunst og handverk og musikk. Til liks med liknande undersøkingar gjeld ein siste metodereservasjon truverdet i lærarane si sjølvrapportering (Koziol & Burns 1986).

Funna me presenterer i artikkelen byggjer på frekvensanalyse, t-test og Spearman's rho korrelasjonsanalyse i SPSS versjon 19. For bedømming av styrken til korrelasjonane har me brukt følgjande inndeling: Svak: $r=0,1$ til $0,29$; medium: $r=0,3$ til $0,49$; sterk: $r=0,5$ til 1 (Pallant 2007). Independent-samples t-test er nytta for å kontrollere at skilnader i gjennomsnittssvar på haldningsspørsmål mellom kvinner og menn og mellom dei ulike utdanningstypene er signifikante. Signifikansnivå for t-test er sett til $0,05$.

For å laga ein skala som uttrykkjer haldningar til PE-fag tok me utgangspunkt i åtte haldningskategoriar eller haldningsvariablar som er viste i Tabell 1. Utvalet av kategoriar vart fastsett og formulert slik at dei skulle treffa sentrale aspekt ved læring, undervisning og skulen si oppgåve både generelt sett, og spesifikt for det praktisk- estetiske fagfeltet (Gundem 1998, Halvorsen 2008). Utvalet av desse didaktiske haldningsvariablane er eit forsøk på å etablere haldningskategoriar om elevane si læring, lærarane si undervisning og skulen si oppgåve innanfor PE-fag og i balansen mellom PE-fag og andre skulefag. I analysen av svara snudde me kategoriane i felles retning og laga samlevariabelen *haldningar til PE-fag*. Samlevariabelen har ein Cronbach alpha verdi på $0,84$ og me kan derfor gå ut frå at skalaen er reliabel (Pallant 2007). Det er ikkje mogleg å få inn alle dimensjonar

av haldningar til PE-fag i ein skala, men dei åtte variablane i Tabell 1 gir samlevariabelen ei breidde som forsvarer at me nyttar den som eit uttrykk for haldningar til PE-fag.

Metodeomgrepet slik det ofte vert nytta i didaktisk arbeid er ikkje lett å forhalda seg generelt til. Metodar er både generelle og spesifikt knytt til spesielle undervisningsformål. Jank og Meyer (2009) knyter metodeomgrepet til spørsmålet om korleis det skal lærast. Dei definerer undervisningsmetodar som " ...de former og framgangsmåter, lærere og elever anvender for at tilegne seg omverdenen, naturen og samfundet" (Jank og Meyer 2009:27). *Metodar frå PE-fag* forstår me som at kjerneelement frå desse faga - kropp i rørsle, skaping og gjenskaping i materialar, rytmar og tonar osv.- blir integrerte og brukte som didaktiske grep i andre fag sine metodesett.

Når det gjeld PE-fag som metodefag i anna fagundervisning, vart det med bakgrunn i fagdidaktisk teori, i vår kjennskap til fagfeltet, læreplanverket (L06) og erfaring frå arbeid i grunnskulen plukka ut to sentrale metodar/arbeidsformer/aktivitetar frå kvart av faga. I kroppsøvingsfaget tok me utgangspunkt i inndelinga til Peter J. Arnold (1988, 1991). Arnold seier kroppsøvingsfaget bør ha fokus på *læring i bevegelse*, men han viser og til *læring om bevegelse* og *læring gjennom bevegelse*. Med *læring gjennom bevegelse* meiner han instrumentell læring eller nyttebetont læring der kroppsøvingsfaget vert brukt som middel til å læra noko anna utover bevegelsen som til dømes helse, rekreasjon, sosial læring og læring av fagstoff frå andre fag. På bakgrunn av dette valde me ut to områder frå kroppsøvingsfaget, dans og uteskule/aktivitesdagar/turdagar, som typiske eksempel på at innhaldselement frå kroppsøving kan nyttast som metode og eit middel i læring gjennom bevegelse i tverrfaglege læringsprosjekt eller som læring i eigne tema. Tilsvarende vurderingar vart gjort for dei andre PE faga med tanke på å få med sentrale kjerneelement frå musikk, kunst og handverk og mat og helse. I tillegg valde me å ta inn spørsmål om drama, som har lang tradisjon som metodefag både i grunnskulen og i lærarutdanning. Dilemmaet som oppstår ved slike konkretiseringar er at ein verken kan få med alle delar av praksis eller finna eit utval som er fullgodt representativt for ein tenkt praksis. For å bøta på dette opna me for at lærarane kunne gi utdjupande informasjon i eit ope felt.

Analyse og funn

Haldningar til praktiske og estetiske fag

Informantane måtte ta stilling til åtte påstandar knytte til spørsmål om haldningar til PE-fag på barnesteget. På ein Likert-skala frå 1 (svært ueinig) til 6 (svært einig) bad me dei vurdere påstandane i Tabell 1 nedanfor. Resultatet er gitt i høgre kolonne som gjennomsnittsskår for kvar påstand.

Tabell 1: Haldningar til praktiske og estetiske fag.

Påstandar om praktisk-estetiske fag	Gjennomsnittsskår 1 (svært ueinig) – 6 (svært einig) N=750
Praktisk- estetiske fag gir elever som sliter i teorifagene viktige alternative mestringsarenaer	5,21
Praktisk- estetiske fag er viktige for elevenes allmenndannelse og utvikling av kreative evner	5,19
Metoder fra de praktiske og estetiske fagene er viktige for å oppnå gode resultater i de andre skolefagene	4,50
God kvalitet i de praktiske og estetiske fagene på skolen gir bedre resultater også i de andre skolefagene	4,44
Praktiske og estetiske fag bør få flere timer i barneskolen	4,35
Fokus på praktiske og estetiske fag svekker arbeidet med basisfag som matematikk og norsk	2,03
Metoder fra de praktiske og estetiske fagene skulle hatt mindre plass i de andre fagene	1,9
Praktiske og estetiske fag bør overføres til kulturskolen	1,56

Tabell 1 viser at informantane vurderer PE-fag positivt i påstanden ”Praktisk- estetiske fag gir elever som sliter i teorifagene viktige alternative mestringsarenaer” (gjennomsnittsskår: 5, 21) og påstanden ”Praktisk- estetiske fag er viktige for elevenes allmenndannelse og utvikling av kreative evner” (gjennomsnittsskår: 5,19). Påstanden ”Metoder fra de praktiske og estetiske fagene er viktige for å oppnå gode resultater i de andre skolefagene (gjennomsnittsskår: 4,50) og påstanden ”God kvalitet i de praktiske og estetiske fagene på skolen gir bedre resultater også i de andre skolefagene” (gjennomsnittsskår: 4,44) har også positive skårar midt mellom ”einig” og ”litt einig”. Lærarane er ueinige i dei tre påstandane ”Fokus på praktiske og estetiske fag svekker arbeidet med basisfag som matematikk og norsk (gjennomsnittsskår: 2,03), ”Metoder fra de praktiske og estetiske fagene skulle hatt mindre plass i de andre fagene (gjennomsnittsskår: 1,9)” og ”Praktiske og estetiske fag bør overføres til kulturskolen”(gjennomsnittsskår: 1,56).

Lærarane vart og spurde om korleis dei vurderte rektor, skuleeigar og kollegaer sine haldingar til PE-fag. Gjennomsnittet av svara frå lærarane ligg her frå 4,3 til 5,09 på ein skala frå 1-6, noko som er relativt høgt (1 = svært negativ og 6 = svært positiv).

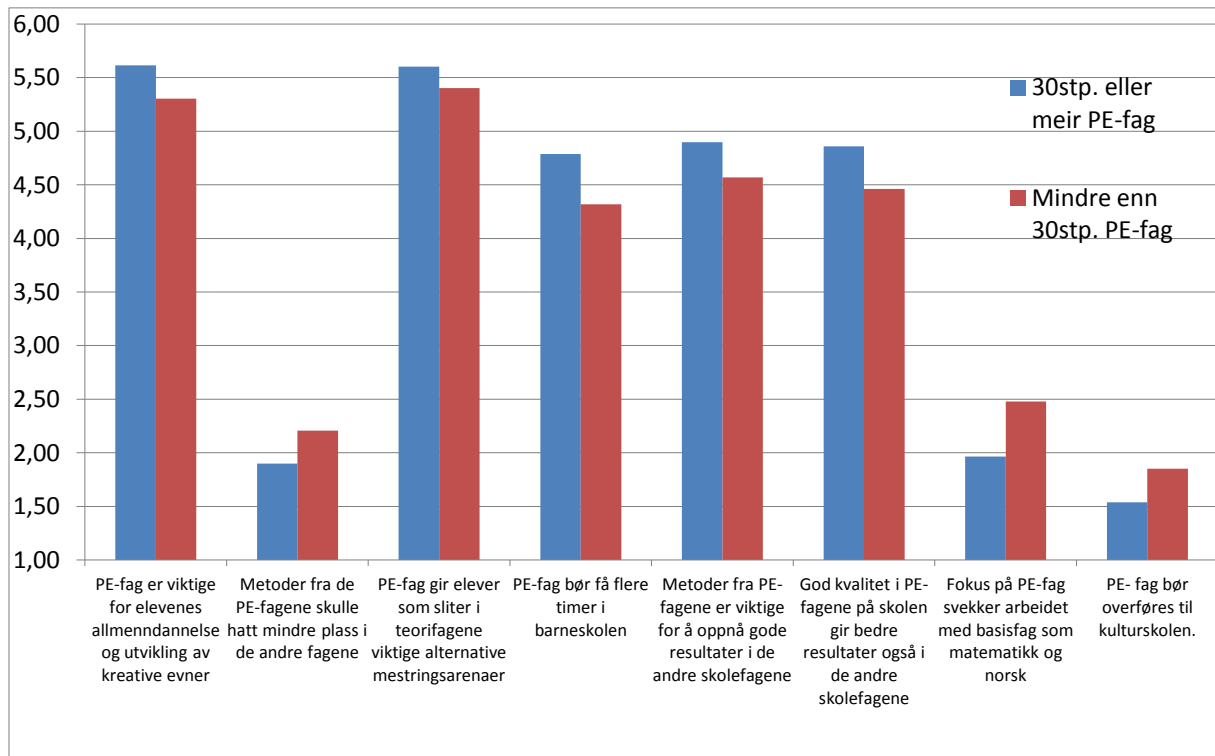
Haldningar og bakgrunnsvariablar

For å få innblikk i haldningane til PE-fag (Tabell 1) hjå ulike lærargrupperingar har me nytta t-testar for å samanlikne gjennomsnittsverdiar på samlevariabelen *haldningar til PE-fag* og gjennomført korrelasjonsanalysar for å sjå etter samvariasjon mellom bakgrunnsfaktorar og samlevariabelen *haldningar til PE-fag*. Me fann at kvinner har signifikant meir positive haldingar til PE-fag enn menn (skilnad gjennomsnittsskår: 0,28). Kor mange år informantane hadde undervist gav ingen signifikante utslag, mens aukande alder hjå lærarane hadde ein svak positiv korrelasjon med haldningar til PE-fag ($r=,099$ $p<,005$). Me fann nokre signifikante skilnadar i haldningar til PE-fag for lærargrupper med ulike utdanningstypar. Faglærargruppa er signifikant meir positive til PE-fag enn resten av lærarane (skilnad gjennomsnittsskår: 0,24) medan allmennlærarar (skilnad gjennomsnittsskår: 0,25) har

signifikant mindre positive haldningar til PE-fag enn dei med andre typar utdanning. For dei med praktisk pedagogisk utdanning, førskulelærarutdanning eller inga pedagogisk utdanning fann me ingen signifikant skilnad til dei andre utdanningstypane.

Figur 1 nedanfor viser at utdanningsmengde i PE-fag også har noko å seia for haldningane lærarane har til PE-fag.

Figur 1: Utdanningsmengde og haldningar til praktiske og estetiske fag.

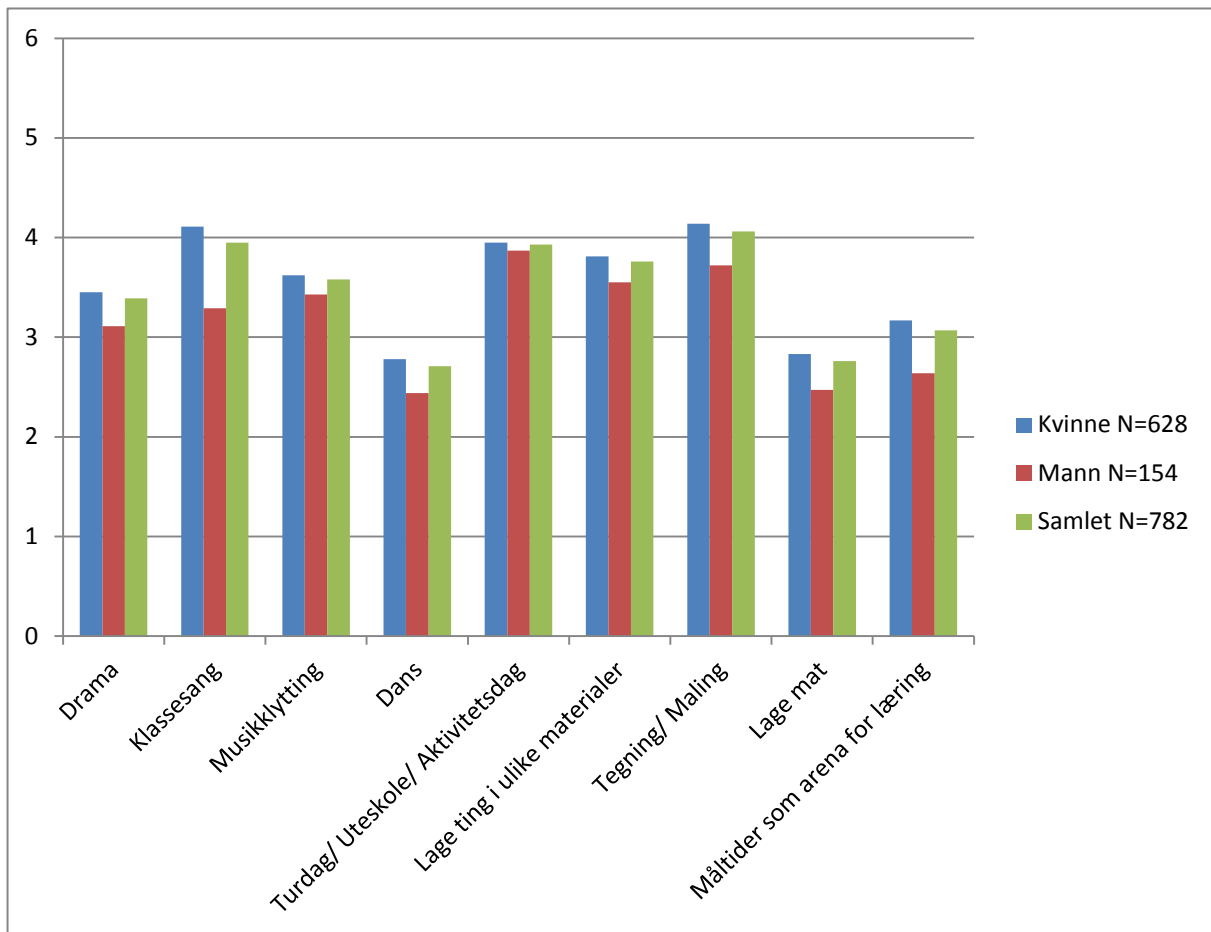

Lærarar med 30 studiepoeng (stp) eller meir i PE-fag har gjennomgåande signifikant meir positive haldningar til alle påstandane i Figur 1, enn lærarar som har mindre enn 30 stp i PE-fag (skilnad gjennomsnittsskår: 0,35). Påstanden om at PE-faga skulle ha hatt fleire timar på barnesteget (skilnad gjennomsnittsskår: 0,47) og at fokus på PE-fag svekker arbeidet med basisfag som matematikk og norsk (skilnad gjennomsnittsskår: 0,52) synte størst skilnad mellom desse to gruppene.

Praktiske og estetiske fag som metodefag

I undersøkinga spurde me lærarane om *kor ofte* dei brukte konkrete metodar knytt til praktiske og estetiske fag i anna fagundervisning. Figur 2 viser korleis svarea fordelte seg.

Figur 2: Bruk av konkrete praktisk-estetiske metodar i anna fagundervisning.

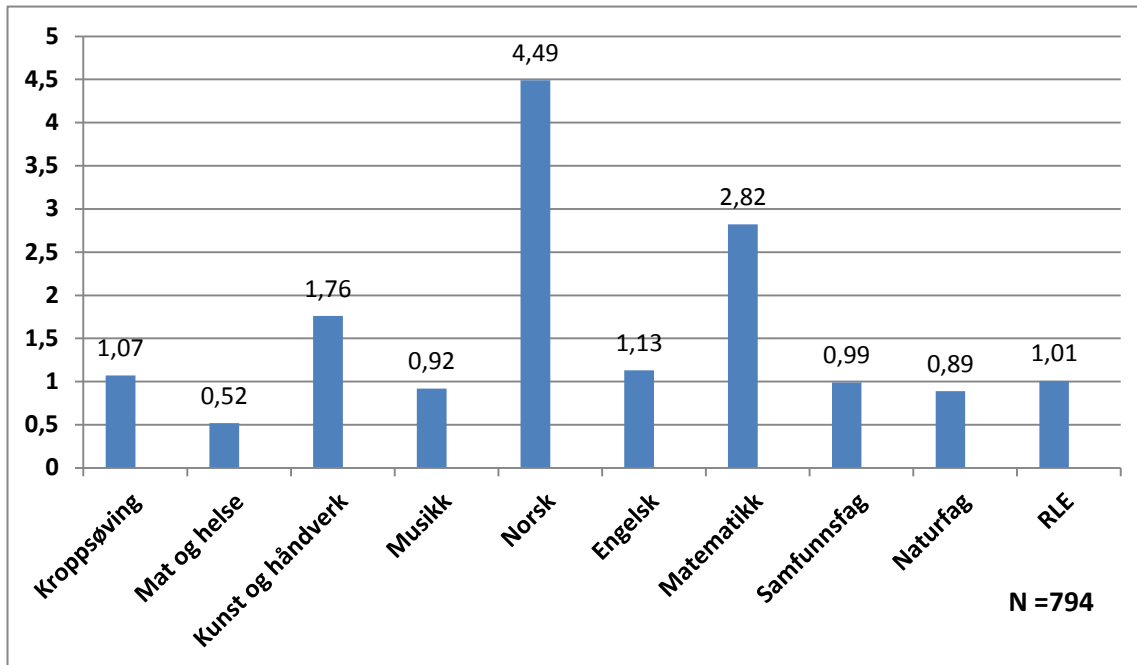

Svara vart gitt langs ein 6-delt Likert skala der "Aldri" = 1 og "Svært ofte" = 6. Informantane sine svar på om dei brukar PE-metodar i anna fagundervisning viser verdier som ligg mellom 3,0 og 3,5 for metodane "måltider som arena for læring" (3,07) og "drama" (3,39). Verdiane for metodane "musikklytting" (3,58), "lage ting i ulike materialer", (3,76), "turdag/uteskole/aktivitetsdag" (3,93) og "klasesang" (3,95) ligg mellom 3,5 og 4,0. Høgast verdi finn me for metoden "teikning/maling"/ (4,06) medan metodane "dans" (2,71) og "lage mat" (2,76) har lågast verdier. Figur 2 viser og at det er klare skilnader mellom kvinner og menn i bruken av desse metodane. Gjennomsnittet for kvinner er signifikant høgare enn for menn på alle metodane me har spurt om, bortsett frå "turdag/uteskole/aktivitetsdag" og "musikklytting". Skilnaden mellom kjønna er størst i bruk av metoden "klasesang", der svara tyder på at menn syng sjeldnare med elevane enn kvinner. Svar henta frå det opne feltet i spørjeskjemaet nemner i tillegg fleire arbeidsområde der ein nyttar metodar knytt til PE-fag, som til dømes spesialundervisning, arbeid med framandspråklege elevar, og ei lang rekke arbeidsmåtar i leseopplæring, praktisk matematikk ute og på kjøkkenet, lek som læringsaktivitet og fysisk aktivitet som avveksling.

Figur 3 nedanfor viser at lærarane i informantgruppa underviser i snitt 0,5-1,8 timar i veka i alle fag utanom norsk, som har eit snitt på 4,5 timar og matematikk med 2,8 timar. Desse verdiane indikerer at informantgruppa i hovudsak er typiske klasselærarar ved at dei har dei aller fleste faga i sin klasse. Dette bildet av informantgruppa vår stemmer med norsk barneskule slik me kjenner han, der det er vanleg at læraren har allmennlærarutdanning og underviser i mange fag. Tala våre

reflekterer også godt timefordelinga i faga på barnesteget i grunnskulen, noko som tyder på at utvalet vårt utgjer eit representativt utval.

Figur 3: Undervisningstimar pr. veke pr. fag.

Når me samanliknar funn om utdanningstype i vårt materiale med tal frå undersøkinga "Kompetanse i grunnskolen 2005-2006" (Lagerstrøm 2007), finn me grunnlag for å hevda at informantgruppa vår langt på veg er ei typisk lærargruppe for barnesteget i norsk grunnskule. I vårt materiale har 69,4 % av lærarane som har svart allmennlærerutdanning (Lagerstrøm 74 %), 16 % faglærerutdanning (Lagerstrøm 4 %), 6,5 % praktisk pedagogisk utdanning (Lagerstrøm 10 %), 14,1 % førskulelærerutdanning (Lagerstrøm 10 %) og 1,4 % ingen utdanning (Lagerstrøm 4 %). Skilnaden mellom vår undersøking og undersøkinga til Lagerstrøm er størst for dei med faglærerutdanning (12 %), noko som kan skuldast metodologiske skilnader mellom undersøkingane, men som også kan vera uttrykk for ein reell skilnad mellom dei generelle kompetanseprofilane i barneskulen og vår informantgruppe. Til dømes ved at undersøkinga vår i noko større grad er svart på av informantar med utdanning innan dei praktisk og estetiske faga. Ein kan heller ikkje sjå bort i frå at fordelinga på ulike utdanningsprofilar har endra seg i skulen mellom 2005 og 2011. I vår informantgruppe varierer dekninga for dei som har 30 stp eller meir i PE-fag frå 11,7 % for mat og helse til 27,6 % for kunst og handverk medan hos Lagerstrøm varierer det frå 17% for mat og helse til 34,4% for kroppsøving.

Drøfting av funn

Sjølv om materialet vårt er relativt lite og me ikkje kan utelukka at vår informantgruppe kan vera meir positivt innstilt til PE-fag enn gjennomsnittet, vil me likevel hevda at funna våre kan vera av verdi for eit nyansert innblikk i tilstanden for dei PE-faga i dei spørsmåla me ser på i denne artikkelen.

Eit interessant funn, slik me ser det, er at lærarane legg vekt på at god kvalitet i dei praktiske og estetiske faga gir betre resultat også i dei andre skulefaga. Slik sett er dei ikkje heilt på linje med funn i frå rapporten til Bamford (2012), der haldninga til dei praktiske og estetiske faga i grunnskulen blir

omtalt som "cosy arts" og der Bamford seier at kvalitetsspørsmål knytt til "arts" er "a contentious issue" in Norway. Ho seier: "The arts themselves are not viewed as 'proper' subjects, and are often given low status and low priority in the school days" (Bamford 2012:92). Funna våre viser også at dei praktiserande lærarane på barnesteget, som i hovudsak er dominert av allmennlærarar, seier eit klart nei til å overføra PE-fag til kulturskulen. Denne informasjonen kan også vurderast i lys av nyare forskning knytt til "Den kulturelle skolesekken" og liknande ordningar. Eit av funna i denne forskinga peikar på manglande dialog og integrering med skulekvardagen i grunnskulen som eit av problema med dei statlege besøksprogramma (Christophersen 2013).

Ut frå funna våre kan me anta at lærarane har rikeleg høve til å bruka PE-fag som metode i andre fag, og me har tidlegare sett at informantgruppa er samstemde i synet på at metodar knytt til PE-fag er viktige for å oppnå gode resultat i dei andre skulefaga (Tabell 1). Når bruk av PE-metodar berre førekjem sjeldan eller av og til må det liggja andre forklaringar til grunn, som til dømes vanskelege rammevilkår, stort dokumentasjonspress i basisfaga og lite rom for kreative arbeidsformer, eller manglande kompetanse hjå lærarane. Det trengst meir forskning på *årsakene* til at metodar frå PE-fag vert lite brukt i norsk grunnskule.

Skolefagsundersøkelsen 2011 stadfestar at dei praktiske og estetiske skulefaga har relativt dårlegare fagdekking på barnesteget enn fag som norsk, matematikk, samfunnsfag, naturfag og religion, livssyn og etikk. Manglande utdanning i PE-fag er ikkje eit uventa funn sett på bakgrunn av at PE-fag er blitt meir og meir marginale og frå 2003 heilt borte som obligatoriske fag i allmennlærerutdanning og i den nye grunnskulelærerutdanninga (Espeland mfl. 2011). Ei slik utvikling framgår også av ein samanliknande nasjonal analyse av søknadsannonser for lærarstillingar skuleåret 1998/99 med skuleåret 2009/2010 (Skeiseid 2013). Analysen viser ein markant reduksjon i plassen dei praktiske og estetiske faga hadde i slike annonser frå 1998/99 til 2009/2010.

Datagrunnlaget i Skolefagsundersøkelsen 2011 gir ikkje grunnlag for å hevda at manglande kompetanse hjå lærarane som underviser i PE-fag er forklaringa på våre funn om beskjeden bruk av PE-metodar i andre fag. Men me stiller spørsmålet, særleg med bakgrunn i funna våre om at lærarane gjennomgåande har positive haldningar til slik bruk, og at lærarar med 30 studiepoeng (stp) eller meir i PE-fag har meir positive haldningar til PE-fag enn lærarar som har mindre enn 30stp i PE-fag.

Avslutting

I denne artikkelen har me presentert og drøfta funn frå Skolefagsundersøkelsen 2011. Me har særleg løfta fram ulike funn som gjeld haldningar til PE-fag og bruk av metodar knytt til PE-fag i anna fagundervisning. Funn knytte til einskildfag er presenterte i rapporten «Skolefagsundersøkelsen 2011» (Espeland m.fl. (2013), HSH- rapport nr. 2013/7

Ut frå funn i denne undersøkinga vil me hevda at lærarar, rektorar og skuleeigarar på barnesteget gjennomgåande har positive haldningar til PE-fag og at lærarane ser på dei som svært viktige for ei rekkje sider ved arbeidet i barneskulen, til dømes utvikling av kreativitet og for læring i andre fag.

Funna i Skolefagsundersøkelsen 2011 viser at lærarane har sterk tru på bruk av metodar knytt til dei praktiske og estetiske faga i andre fag, men at dei likevel er lite brukt som metodefag i skulekvardagen. Internasjonal forskning hevdar at arbeidet med PE-metodar må vera av høg kvalitet for å gi gode resultat. Bamford går så langt som til å seia at bruk av PE-metodar med dårleg kvalitet kan gi skadeverknader både for metodefaget som er involvert og for faget der metoden blir brukt (Bamford 2012). Skolefagsundersøkelsen 2011 gir oss ikkje eit godt nok grunnlag for generelt å hevda at bruken av PE-metodar i andre fag i norsk barneskule har dårleg kvalitet. Det kan etter vårt syn berre

avklarast gjennom observasjonsstudiar i norske kontekstar. Vår undersøking viser likevel at det synest å vera eit mistilhøve mellom lærarane sine positive haldningar til PE-fag og bruken av metodar knytt til dei praktiske og estetiske faga i anna fagundervisning .

Undersøkinga vår kan påvisa nokre samanhengar mellom bruk av PE-metodar i andre fag og utdanninga til informantane. Ser me på utdanningsspørsmålet med eit sideblikk til Bamford si undersøking, kan det vera grunn til å merka seg hennar funn om kva grunnutdanninga betyr for bruken av PE-metodar i andre fag. I tilknytning til det Bamford omtalar som "creative and culture-rich instruction" hevdar ho at informantane hennar har klare oppfatningar av at studentane går ut frå lærarutdanninga utan gode nok dugleikar og kunnskapar til å undervisa i praktiske og estetiske fag og til å nytta metodar knytt til desse faga i anna fagundervisning (Bamford 2012). I ein rapport levert til Kunnskapsdepartementet, "Praktiske og estetiske fag og lærarutdanning" - om potensielle konsekvensar av at praktiske og estetiske fag i ny grunnskulelærarutdanning ikkje er obligatoriske - , hevdar arbeidsgruppa som har forfatta rapporten at det er stor fare for at nye lærarar på barnesteget kan bli uteksaminerte med:

manglende kunnskaper, ferdigheter og generell kompetanse knyttet til praktiske og estetiske fag, ferdigheter i kreative og estetiske læreprosesser, manglende praktisk og teoretisk kultur- og tradisjonskunnskap, manglende kroppsrelaterte ferdigheter som utøvende klasseromlærer (stemme, bevegelse, mimikk, rolle) (Espeland mfl. 2011:24).

Skolefagsundersøkelsen 2011 kan ikkje stadfesta eller avkrefta om eller i kva grad desse manglane er synlege på barnesteget i grunnskulen. Funna våre, saman med den svekka rolla desse faga har fått i den nye grunnskulelærarutdanninga 1 – 7, styrkjer oss likevel i trua på at utviklinga på barnesteget er inne på eit feilspor, der praktiske og estetiske fag i aukande grad blir marginaliserte og knytte til framtidige lærar sine individuelle studieval. Dette vil etter vårt syn vera ei trist utvikling, og ei utvikling som er lite i pakt med nyare skule- og læringsforskning knytt til verdien av dei praktiske og estetiske faga.

Om forfattarane

Helga Aadland er høgskulelektor i kroppssøving ved Høgskulen Stord/Haugesund, der ho underviser i kroppssøving i grunnskulelærarutdanninga og i fysisk fostring i barnehagelærarutdanninga. Aadland held på med førstelektorprogram og driv med forskning og utviklingsarbeid retta mot grunnskulelærarutdanninga. Ho er med i forskingsprosjektet «Improvisation in Teacher Education» ved Høgskulen Stord/Haugesund. Aadland har utdanning i friluftsliv, tilpassa opplæring i idrett og har hovudfag innan idrett for funksjonshemma frå Norges Idrettshøgskule og allmennlærarutdanning frå Høgskulen i Sogn og Fjordane. Tidlegare har ho undervist i grunnskulen og i vidaregåande skule.

Magne Espeland er professor i musikk og fagdidaktikk ved Høgskolen Stord/Haugesund. Her underviser han på masterprogrammet i kreative fag og læreprosessar og arbeider med didaktisk forskning knytt til programområdet kultur- og kreativitetspedagogikk. Hans forskingsinteresser er knytt til fagdidaktiske problemstillingar og forskingsmetodikk, spesielt knytt til dei praktiske og estetiske faga. Nåverande forskingsaktivitet er i hovudsak innan forskingsprosjektet "[Improvisation in Teacher Education](#)" (2012- 2016).

Trond Egil Arnesen er høgskulelektor i kroppssøving ved Høgskolen Stord/Haugesund. Som ein del av førstelektorprogrammet driv han forskning og utviklingsarbeid på kroppssøving i skulen frå eit fagdidaktisk perspektiv med ei særleg interesse for vurderingspraksis i faget. Arnesen har hovudfag innan idrettspedagogikk frå Norges idrettshøgskole, utdanning i friluftsliv, kultur- og naturveiledning

frå Høgskulen i Telemark, faglærerutdanning i kroppøving og trenarutdanning frå Norges idrettshøgskole. Arnesen underviser i kroppøving i grunnskulelærerutdanninga og praktisk-pedagogisk utdanning samt med fysisk fostring i barnehagelærerutdanninga. Han har tidlegare undervist i kroppøving og på idrettsfag i vidaregåande skule.

Ingrid Grønsdal arbeider som høgskulelektor på Høgskulen Stord/Haugesund, der ho underviser i musikkpedagogikk på faglærerutdanninga i musikk og på barnhagelærerutdanninga. Forskarinteressene hennar er knytt til bruk av digital teknologi i musikkundervising og kjønnspektiva dette aktualiserer. Ingrid Grønsdal har vore involvert i forskingsprosjektet "Education, Curricula and technology" og har presentert forskingsresultat på fleire internasjonale konferansar (RIME2013, NERA 2013, EAPRIL 2013, AEARA 2014 og EAS 2014). Ho har også erfaring som musikk lærar på barne og ungdomstrinn, som konferansekoordinator (Bergen Interactive Music Conference 2007/2008) og som Web Chief Editor for ISME (2007-08).

Kjetil Sømoe arbeider som høgskulelektor i kunst og håndverk ved Høgskolen Stord/ Haugesund. Han underviser hovudsaklig i digitale verktøy, fagdidaktikk og sløyd, ved GLU, Årskurs og Masterutdanningen. De siste årene har han deltatt i skolefagsundersøkelsene (presentert i denne artikkelen) og deltar nå i forskningsprogrammet Improvisation In Teacher Education (IMTE). Hans faglige interessefelt dreier seg særlig rundt fagtradisjonar og fagidentitet, noe som også er tema for hans artikkel *Kunst og håndverk – fag eller tverrfaglig felt*, publisert i *FormAkademisk* Vol 6, No 3 (2013), der resultatene fra skolefagsundersøkelsene drøftes opp mot ulike beskrivelser av fagdiskursen.

Litteratur

- Anderssen, Sigmund (2013). *The ASK Study - A randomized controlled trial investigating the effect of daily physical activity on children's school performance*. Forskingsprosjekt ved Høgskulen i Sogn og Fjordane. Nedlasta 5. juni 2013 frå:
http://www.forskningsradet.no/no/Artikkel/Strategiske_hogskoleprosjekter_SHP_Bevilgning_til_a_tte_nye_prosjekter/1253980699869?lang=no
- Arnold, P. J. (1988). *Education, movement and the curriculum*. New York: Falmer.
- Arnold, P. J. (1991). The preeminence of skill as an educational value in the movement curriculum. *Quest*, 43(43), 66-77.
- Bamford, Anne (2012). *Arts and cultural education in Norway 2010/2011*. The Norwegian Center for Arts and Cultural Education (KKS). Stavanger: Spesialtrykk AS.
- Burger, Kristin & Ellen Winner (2000). Instruction in visual art: Can it help children learn to read? *Journal of Aesthetic Education*, 34, 3/4, 277-293.
- Burton, Judith. M., Robert Horowitz & Hal Abeles (2000). Learning in and through the arts: The question of transfer. *Studies in Art Education*, 41, 3, 228-257.
- Catterall, James S. (2005). Conversation and silence: Transfer of learning through the arts. *Journal for Learning through the Arts*, 1, 1, 1-12.
- Christophersen, Catharina (2013). Helper, Guard or Mediator? Teachers' Space for Action in The Cultural Rucksack, a Norwegian National Program for Arts and Culture in Schools. *International Journal of Education & the Arts 14 Special Issue 1.11*, 1-17. <http://www.ijea.org/v14si1/>.
- Cooper, Chris (2010). *Making a world of difference: A DICE resource for practitioners on educational theatre and drama*. DICE–Drama Improves Lisbon Key Competences in Education, DICE Consortium.
- De Vaus, David (2002). *Surveys in social research* (5th Edition). London: Routledge.
- Dwyer, Christine (2011). *Reinvesting in arts education: Winning America's future through creative schools*. President's Committee on the Arts and the Humanities. Washington DC.
- Ericsson, Ingegerd (2005). Fysisk aktivitet och kunskaps-utveckling i skolan. *Svensk Idrottsforskning* 4, 24-27.

- Espeland, Magne, Tor-Helge Allern, Kari Carlsen & Signe Klasnes (2011). *Praktiske og estetiske fag og lærerutdanning*. HSH-rapport 2011/1.
- Espeland, Magne, Trond Egil Arnesen, Ingrid A.R. Grønsdal, Asle Holthe, Kjetil Sømoe, Hege Wergedahl & Helga Aadland (2013): *Skolefagsundersøkelsen 2011. Praktiske og estetiske fag på barnesteget i norsk grunnskule*. HSH- rapport 2013/7.
- Graziano, Amy B., Matthew Peterson M. & Gordon L. Shaw (1999). Enhanced learning of proportional math through music training and spatial-temporal training. *Neurological Research* 21, 2, 139-152.
- Gundem, Bjørg Brandtzæg (1998). *Skolens oppgave og innhold. En studiebok i didaktikk*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Halvorsen, Else Marie (2008). *Didaktikk for grunnskolen*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Haug, Peder (2003). *Evaluering av L97: Sluttrapport frå styret for Program for evaluering av Reform 97*. Noregs forskingsråd, Oslo.
- Haug, Peder (2004). *Resultat frå evalueringa av Reform 97*. Noregs Forskningsråd, Oslo.
- Hillman, Charles H., Kirk I. Erickson & Arthur F. Kramer (2008). Be smart, exercise your heart: Exercise effects on brain and cognition. *Nature Reviews Neuroscience*, 9, 1, 58-65.
- Hillman, Charles, Keita Kamijo & Mark Scudder (2011). A review of chronic and acute physical activity participation on neuroelectric measures of brain health and cognition during childhood. *Preventive Medicine* 52, 21-28.
- Jank, Werner & Hilbert Meyer (2009). *Didaktiske modeller*. Grundbog I didaktikk. København: Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag.
- Keinänen, Mia, Lois Hetland & Ellen Winner (2000). Teaching cognitive skills through dance: Evidence for near but not far transfer. *Journal of Aesthetic Education* 34, 3/4, 295-306.
- Klette, Kirsti (red.) (2003). *Klasserommets praksisformer etter Reform 97*. Oslo: Pedagogisk forskningsinstitutt, Universitetet i Oslo.
- Koziol, Stephen M. Jr. & Patricia Burns (1986). Teachers' Accuracy in Self-Reporting about Instructional Practices Using a Focused Self-Report Inventory. *The Journal of Educational Research* 79, 4, 205-209. Nedlasta 5. juni 2013 frå: <http://www.jstor.org/stable/27540198>
- Kunnskapsdepartementet 2010. *Kulturskoleløftet. Kulturskole for alle*. Nedlasta 1. mars 2013 frå: http://www.regjeringen.no/upload/KD/Vedlegg/Rapporter/Kulturskoleloftet_ok.pdf
- Lagerstrøm, Bengt Oscar (2007). *Kompetanse i grunnskolen. Hovedresultater 2005/2006*. Statistisk sentralbyrå 2007. Oslo-Kongsvinger.
- Nelson, Catherine A. (2002). The arts and education reform: Lessons from a four-year evaluation of the A schools program, 1995-1999. Executive Summary. In R. Deasy (Ed.), *Critical Links: Learning in the Arts and Student Achievement and Social Development* 95-96. Arts Education Partnership, Washington, DC.
- Pallant, Julie (2007). *SPSS survival manual: A step by step guide to data analysis using SPSS*. McGraw-Hill: Open University Press.
- Ratey, John J. & Eric Hagerman (2010). *Spark! How exercise will improve the performance of your brain*. London: Quercus.
- Ringdal, Kristen (2013). *Enheter og mangfold. Samfunnsvitenskaplig forskning og kvalitativ metode* (3.utgave). Bergen: Fagbokforlaget.
- Skeiseid, Gunvald (2013). *Tilbod og etterspurnad. Fag i allmennlærerutdanninga og fagbehov i grunnskulen*. HSH-rapport 2013/7 (under produksjon).
- St.meld.22 (2010-2011). *Motivasjon – Mestring – Muligheter. Ungdomstrinnet*. Oslo: Kunnskapsdepartementet.
- St.meld.20 (2012–2013). *På rett vei. Kvalitet og mangfold i fellesskolen*. Oslo: Kunnskapsdepartementet.
- Sæbø, Aud Berggraf (2003). *Drama i L97. I hvilken grad og hvordan er drama som fagområde og metode en del av innholdet og arbeidsmåtene i grunnskolen? Høgskolen i Stavanger*. Utdanningsdirektoratet. *GSI tal for 2010-2011*. Nedlasta 6. februar 2011 frå: www.udir.no/gsi.
- Wilhelm, Jeffrey D. (1995). Reading is seeing: Using visual response to improve the literary reading of reluctant readers. *Journal of Reading Behavior*, 27, 4, 467-503.
- Winner, Ellen, Thalia Goldstein & Stephan Vincent-Lancrin (2013): *Art for Art's Sake? The Impact of Arts Education, Educational Research and Innovation*, OECD Publishing